

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Starší česká literatura na současných středních školách

Older Czech literature in contemporary secondary schools

Stanislava Hrachová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miloš Sládek, Ph.D.

Studijní program: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání (B0114A090014)

Studijní obor: Český jazyk – Výchova ke zdraví (0114RA090014 0114RA190002)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Starší česká literatura na současných středních školách. Potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Holušice, 2. 12. 2024

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, Doc. PhDr. Miloši Sládkovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a vstřícnost během psaní práce, ale také za jeho zapálení, inspiraci a podporu v rámci jeho výuky. Dále děkuji respondentům za jejich čas s vyplněním dotazníků a svým skvělým žákům.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zaměřuje na současnou situaci starší české literatury na dnešních středních školách. Zaobírá se postojem žáků i pedagogů k jednotlivým tématům, hledá pomocí analýz problematiku látky a příčiny problémů.

Druhá část je zaměřena na požadavky k maturitní zkoušce, které jsou pro mnoho učitelů východiskem a kostrou celé středoškolské výuky. Opět se zaměřuje na období starší české literatury, porovnává seznamy nabídnuté v rámci Cermatu, potažmo ministerstva a jeho zákona, zajímá jí aplikace možností do školních seznamů, které mapuje na některých školách od roku 2020.

Třetí část je definicí generace současných žáků na středních školách, což považuji za důležité východisko k další kapitole. Upozorňuje na nové požadavky, limity, ale také schopnosti a vymoženosti generace – to především přes mezinárodní projekt Vysoké školy ekonomické v Praze, Fakulty managementu v Jindřichově Hradci s názvem Výuka generace sněhových vloček: Nové metody a výzvy. Zároveň jsou metody zasazeny do kontextu středních škol a některé body ponechává otevřeny, protože v současných školách naráží na technické vybavení ale i neochotu ze strany pedagogů či vedení.

Poslední část je věnována přímo metodice výuky vybraných kapitol starší české literatury. Jsou prezentovány kapitoly, které vyučujíc považovali za obtížné. Řešení se snaží stát pevně na Katalogu požadavků k maturitní zkoušce a zároveň respektovat potřeby generace sněhových vloček. Metody a přístupy, včetně konkrétních navržených postupů, byly ověřeny několikrát v praxi, konzultovány s žáky i vyučujícími. Některé potom byly vyzkoušeny i bez účasti autorky, byly tedy poskytnuty na testování pouze jako podklady a metodická pomoc.

KLÍČOVÁ SLOVA

Starší česká literatura, generace sněhových vloček, výuka literatury, střední školy, moderní vyučování

ABSTRACT

This bachelor's thesis focuses on the current situation of older Czech literature in today's high schools. It examines the attitudes of students and teachers toward various topics, analyzing problematic areas and the causes of these issues.

The second part focuses on the requirements for the final exams, which serve as the starting point and framework for many teachers' high school curricula. It again focuses on the period of older Czech literature, comparing the lists offered within the framework of Cermat, or the Ministry of Education and its regulations. It also looks at how these possibilities are applied to school reading lists, which have been mapped in some schools since 2020.

The third part defines the generation of current high school students, which I consider an important starting point for the following chapter. It highlights the new demands, limitations, as well as the abilities and advantages of the generation—this primarily through the international project of the University of Economics in Prague, Faculty of Management in Jindřichův Hradec, titled *Teaching the Snowflake Generation: New Methods and Challenges*. At the same time, these methods are placed in the context of high schools, and some points are left open because, in current schools, they face technical limitations and also resistance from teachers or administration.

The final part is dedicated to the teaching methodology for selected chapters of older Czech literature. Chapters considered difficult by instructors are presented. The solutions aim to firmly rely on the *Catalog of Requirements for the Final Exam* while also respecting the needs of the snowflake generation. The methods and approaches, including specific proposed procedures, have been repeatedly tested in practice and consulted with both students and teachers. Some were also tested without the author's participation and were provided for testing only as materials and methodological support.

KEYWORDS

Older Czech literature, the snowflake generation, literature teaching, high schools, modern teaching methods.

Obsah

Úvod	7
1 Postavení starší české literatury na středních školách	8
1.1 Postoje učitelů k tématu	8
1.2 Problematická témata starší české literatury z pohledu učitelů	9
2 Požadavky k maturitní zkoušce	10
2.1 Požadavky z hlediska zákona	10
2.1.1 Společná část maturitní zkoušky	10
2.1.2 Profilová část maturitní zkoušky	11
2.2 Katalog požadavků společné části maturitní zkoušky	11
2.3 Profilová část a výběr literárních děl	14
2.3.1 Banka pracovních listů	15
2.3.2 Výběr děl k profilové části na školách	17
2.3.3 Studenti v procesu výběru děl	19
3 Generace Sněhových vloček	21
3.1 Definice generace sněhových vloček	21
3.2 Odlišnosti generace z pohledu výuky	22
3.3 Požadavky nové generace	23
3.4 Výsledky a shrnutí	24
4 Starší česká literatura – vlastní řešení	25
4.1 Nejstarší literatura	25
4.1.1 Látka: Nejstarší literatura u nás, Konstantin a Metoděj	26
4.2 Nejstarší legendy	36
4.2.1 Sv. Václav	37
4.3 Nejstarší česká literatura	42

4.3.1	Hospodine, pomiluj ny	43
4.3.2	Sv. Václave, vévodo české země.....	45
	Závěr.....	47
	Seznam použitých informačních zdrojů	49
	Přílohy	53

Úvod

Celou tuto práci o starší české literatuře jsem psala s láskou. Téma starší české literatury je pro mě srdcové, ač jsem vyrostla, díky mé babičce, hlavně na literatuře až 19. století. Přesto tuto část našich dějin považuji za důležitou a když ji s žáky hodnotím, stále tam nacházím nové a nové paralely k současnému světu. Nemůžeme se jen tak otočit a zbavit se našich tradic a hodnot. Původní motivací tedy bylo to, že chci žákům ukazovat, jak je tahle literatura bohatá, jaké má přínosy pro pochopení prakticky všeho. Chtěla jsem jim ukázat, že jsou možnosti, jak překlenout obtíže dávných textů a objevovat.

V práci představuji jako východiska požadavky k maturitní zkoušce z českého jazyka a literatury. Pro středoškolské pedagogy je důležité opřít se o tuto kostru, aby mohli své studenty kvalitně připravit. Zajímalo mě postavení starší české literatury právě v kontextu, zastoupení textu v Katalogu požadavků nebo v Bance pracovních listů, kterou měli pedagogové na počátku státních zkoušek k dispozici.

Z druhé strany jsem se na otázku starší české literatury podívala i z pohledu škol. Jaké texty volí k ústní zkoušce? Zjišťovala jsem pomocí dvou dotazníků postoje středoškolských učitelů k jednotlivým tématům a snažila se dopátrat toho, proč jsou některé kapitoly obtížné.

Narazila jsem také na problém požadavků nové generace sněhových vloček, která momentálně studuje na středních školách. Sledování výsledků výzkumu VŠE v Praze mi dalo nový impuls k tomu, že to celé má smysl – nejsou přece vůbec špatní, jen je potřeba jim porozumět a nabídnout jim látku atraktivně.

Učím na střední průmyslové škole a moji žáci jsou trpělivými pokusnými králíky všech mých teorií. Mám velké štěstí na skvělé aktivní žáky, kteří se mnou rádi přistupují na různé vzdělávací hry.

V poslední části práce se věnuji kapitolám, které uvedli pedagogové jako komplikované. Proto předkládám možnosti a návodné úkoly, které mohou pedagogům pomoci najít metody šité na míru generaci sněhových vloček.

Jako hlavní cíl práce vidím v otevření, případně znovuotevření tématu starší české literatury a způsobu její výuky. Není jediný důvod, aby se cítila popelkou mezi ostatními tématy.

1 Postavení starší české literatury na středních školách

Ještě před tím, než jsem začala vymýšlet koncept atraktivnějšího zpřístupnění starší české literatury žákům, jsem se potřebovala podívat na výchozí bod. Za ten považuji situaci na současných školách z hlediska učitelů české literatury. Vytvořila jsem tedy jednoduchý dotazník, který obecně zjišťoval postoj pedagogů k látce starší české literatury a mapoval témata, která považovali z jakéhokoli důvodu za obtížná.

První část těchto dotazníků jsem připravila v dubnu 2022 a vyplnilo ho sto devět učitelů českého jazyka na středních školách po celé republice. Na podzim roku 2024 jsem svůj dotazník zveřejnila znovu, tentokrát s cílem zjistit, zda v problematice došlo k nějakému posunu. Předpoklady byly takové, že společně s lepším vybavením škol a připraveností pedagogů, by mohlo dojít alespoň k drobnému posunu. A ten se opravdu objevil. Učitelé uváděli lepší zázemí, respektive využití vybavení z doby distanční výuky pro výuku běžnou. Častěji učili přes prezentace a měli možnost využít online audiovizuální techniku. Přesto se výuka právě této látky nijak výrazně neposunula, postoje i uváděná problematická témata, zůstala stejná.

1.1 Postoje učitelů k tématu

Při bližší promluvě s učiteli vyšlo najevo, že látku z velké části již obsáhly jejich prezentace a ve frontální výuce s malou hodinovou dotací ani není prostor pro další aktivity. Při doporučení například konkrétních výukových a populárně naučných videí z dílny České televize nebo dalších subjektů, které ještě budu blíže uvádět, učitelé jevíli zájem a nadšení.

Ze zpětných vazeb vím, že se některá videa opravdu na mé doporučení dostala k žákům na školách a pro samotné učitele představovala atraktivní změnu. Mluvím například o projektu *Staleté kořeny* a jejich poutavě odlehčeném představení osobností nejstarší české literatury. Zvláště u učitelů, kteří prozatím využívali jen práci s klasickými texty, ať již v čítankách nebo kopiích vybraného, představovalo i jediné video příležitost k zatraktivnění.

Z dotazníků ovšem také vyplynulo, že nejčastější postoj k problematice starší české literatury je z hlediska učitelů „neutrální“ a jen o několik málo hlasů méně získalo dokonce ocenění „oblíbené téma“.

To mi zcela nekorespondovalo, protože pokud se na nějaké téma těšíme a předáváme ho žákům s láskou, jen těžko bychom se dostali k hodnocení problematických témat, která učitelé uvádějí.

Přivedlo mě to ovšem shodou okolností na myšlenku jiného přístupu k současným žákům, jejich jinému vnímání potřeb témat i přístupu. To jsem si uvědomila až na konferenci k projektu VŠE v Jindřichově Hradci o Generaci sněhových vloček, které se budu věnovat v následujících kapitolách. Vše zapadlo do sebe a jasně to ukazuje, že sebelepší zapálený učitel potřebuje porozumět svým studentům hlouběji a nemůže jen předpokládat, že je student ve svém přístupu stejný jako on.

1.2 Problematická témata starší české literatury z pohledu učitelů

Průřezově se ukazuje, že pro každého učitele jsou oblíbená a méně oblíbená témata, což je pochopitelné, ovšem v dotaznících jako z roku 2022, tak z roku 2024 jasně vychází, že nejméně oblíbená látka je nejstarší česká literatura. Respondenti uvádějí těžkosti s výukou kolem skladeb jako *Hospodine, pomiluj ny* či *Svatý Václave, vévodo české země*. Ovšem hned v závěsu byla látka staroslověnská po příchodu věrozvěstů Konstantina a Metoděje nebo nejstarší legendy obecně.

Naše kultura např. předpokládá znalost života svatého Václava alespoň v základních souvislostech, je kolem nás nepřehledné množství odkazů, o které žáci zakopávají každý den. Přesto je výuka tohoto tématu z nějakého důvodu uváděna jako velmi problematická a pro žáky prakticky nezajímavá.

Při bližších rozhovorech se objevuje několik základních důvodů. Je to hlavně vzdálenost tématu i jazyka, odtržení od současného světa a jeho vnímání. Pro žáky se zdá látka těžko uchopitelná, nechápou tehdejší ukotvenost lidí ve víře v Boha, která prakticky vede celý jejich život. Pochopení a empatii s dobou vzdálenou více než tisíc let nepomáhá ani obtížnější forma jazyka pro četbu a nesrozumitelnost některých vět a spojení.

Průřezově prakticky všichni učitelé uvádějí jako důvod obtíží vzdálenost tématu i jazyka, které činí literaturu neatraktivní, málo dějovou a místy až abstraktní.

2 Požadavky k maturitní zkoušce

Pokud řešíme střední školy a maturitní obory, nelze vynechat důležitý výstup, který logicky na snažení pedagogů navazuje. Maturitní zkouška je tedy důležitým vlivem, který ovládá potřeby učitelů ve výuce literatury a je také hybatelem toho, co se na školách do výuky ještě vejde a co bude jen okrajovou záležitostí, případně se to z časového hlediska vynechá.

Při dotazníkovém šetření se ukázalo, že učitele hodně trápí hodinová dotace a ač se snaží co nejvíce pracovat s texty, často ani na všechny ze seznamu požadavků není čas a zůstanou jen ve zmínce napsané na tabuli nebo skryté v prezentaci. Mám to štěstí, že pracuji na střední škole s posílenou hodinovou dotací na český jazyk a literaturu, takže možností k práci s texty mám relativně dostatek.

2.1 Požadavky z hlediska zákona

Maturitní zkoušku řeší zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon).

2.1.1 Společná část maturitní zkoušky

Podle § 78 tohoto zákona patří český jazyk a literatura do tzv. společné části maturitní zkoušky a uvádí: „(3) Zkoušky společné části maturitní zkoušky se konají formou didaktického testu. Didaktickým testem se pro účely tohoto zákona rozumí písemný test, který je jednotně zadáván a centrálně vyhodnocován, a to způsobem a podle kritérií stanovených prováděcím právním předpisem.“ (Školský zákon § 78, 3)

Dále zákon formuluje požadavky takto: „Rozsah vědomostí a dovedností, které mohou být ověřovány zkouškami společné části maturitní zkoušky, stanoví ministerstvo v katalogích požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky (dále jen katalog) pro příslušný zkušební předmět. Katalogy ministerstvo zveřejní vždy nejpozději 48 měsíců před termínem konání zkoušek způsobem umožňujícím dálkový přístup; (...)“ (Školský zákon § 78a, 1)

Katalog požadavků k maturitní zkoušce jsem již zmiňovala v předchozí kapitole a i proto, že je to východisko pro volbu okruhů většiny pedagogů maturitních oborů, se ještě k němu vrátím v kapitole následující.

2.1.2 Profilová část maturitní zkoušky

Školský zákon řeší i profilovou, tedy tzv. školní část, maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury: „§ 79 *Profilová část maturitní zkoušky se skládá ze zkoušky z českého jazyka a literatury (...) Zkoušky z českého jazyka a literatury a z cizího jazyka se konají vždy formou písemné práce a formou ústní zkoušky před maturitní komisí.*“

(Školský zákon § 79, 1, 5)

Ministerstvo školství také zřizuje Centrum (Cermat) pro organizaci maturitní zkoušky, zajišťuje zpracování a vyhodnocování výsledků, zajišťuje přípravu pedagogů, ověřuje znalost organizací, vydává osvědčení o způsobilosti k výkonu funkce zadavatele nebo komisaře, které také jmenuje a odměňuje, dále je správcem registru pro pedagogy. I tyto povinnosti upravuje Školský zákon, § 80.

2.2 Katalog požadavků společné části maturitní zkoušky

Katalog požadavků společné části maturitní zkoušky pro český jazyk a literaturu je neměnný od školního roku 2017/2018 a je dostupný ze stránek Cermatu.

Jeho obsah se zdá být alfou a omegou všech maturitních oborů a je to také pochopitelné. V přehledné struktuře poukazuje na vše, co může být obsahem didaktického testu, tedy společné části maturitní zkoušky. Dotýká se i požadavků k písemné a ústní zkoušce.

Velmi podrobně se potom věnuje přesným parametrům obsahu zkoušky, žáci dobře vědí, jaké bude procentuální obsazení jednotlivých částí testu. Jak je vidět v tabulce níže, s literární historií a literární teorií se žáci setkají v 10 až 20 % úloh. Pracujeme tu ovšem s celou literární historií a teorií, takže pro představu z hlediska pouze starší české literatury tohle není zcela směrodatné.

Tabulka orientačního procentuálního zastoupení skupin v didaktickém testu:

	Zastoupení v testu (v %)
Pravidla českého pravopisu (1.1)	10–20
Slovo, věta, souvětí (1.2; 1.3; 1.4)	25–35
Porozumění textu (1.5)	20–30
Charakter textu a jeho výstavba (1.6; 1.7)	10–20
Literární historie a literární teorie (1.8; 1.9)	10–20

(Katalog požadavků 2017/2018, str. 9)

Z hlediska mapování k požadavkům starší české literatury je důležitá hlavně tabulka 3.1 stejného dokumentu, která podrobně popisuje výběr knih pro ústní zkoušku a následující seznam, který kritéria v didaktickém testu zpřesňuje.

„Kritéria pro výběr maturitních zadání k ústní zkoušce

Žák vybírá 20 literárních děl	Světová a česká literatura do konce 18. století	min. 2 literární díla
	Světová a česká literatura 19. století	min. 3 literární díla
	Světová literatura 20. a 21. století	min. 4 literární díla
	Česká literatura 20. a 21. století	min. 5 literárních děl

Seznam literárních děl, z něhož žák vybírá, sestavuje škola. Pro školní seznam literárních děl platí následující pravidla:

- *minimální celkový počet nabízených literárních děl je 60, horní hranice není stanovena;*
- *za literární dílo je považováno kompletní dílo, nikoli jeho část (...)*

(Katalog požadavků 2017/2018, str. 10)

Výpis kritérií jsem zúžila jen na ta, která se týkají tématu. Dále Katalog uvádí požadavek zastoupení prózy, poezie i dramatu a omezuje výběr děl od jednoho autora na dvě. V kapitole 3.2 najdeme definici pracovních listů a jejich obsah – o těchto, týkajících se starší české literatury budeme hovořit i v další kapitole o profilové části.

Velmi přehlednou a důležitou částí Katalogu požadavků je část C obsahující *Seznam autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí*. Ty můžeme chápat jako kostru zadání pro didaktické testy.

Z hlediska starší české literatury se nás týkají tyto:

- *Středověk*
- *Renesance a humanismus*
- *Baroko*
- *Klasicismus a osvícenství*

(Katalog požadavků 2017/2018, str.12)

V seznamu autorů potom snadno nalezneme část *Česká literatura do konce 18. století*, která obsahuje tyto autory a díla:

- *KONSTANTIN A METODĚJ*
- *Kristiánova legenda*
- *Hospodine, pomiluj ny*
- *KOSMAS*
- *Alexandreida*
- *Kronika tak řečeného Dalimila*
- *Mastičkář*
- *Podkoní a žák*
- *JAN HUS*
- *VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN*
- *JAN ÁMOS KOMENSKÝ*
- *BEDŘICH BRIDEL*

(Katalog požadavků 2017/2018, str.13)

Neopomenutelná z hlediska starší české literatury je také třetí část, která zahrnuje literární žánry.

anekdota	komedie	pohádka
bajka	kronika	pověst
balada	legenda	povídka
cestopis	mýtus	román
elegie	novela	sci-fi
epigram	óda	sonet
epos	pásmo	romance
fantasy	píseň	tragédie
kaligram	poema	

(Katalog požadavků 2017/2018, str.14)

2.3 Profilová část a výběr literárních děl

Učitelé jsou při výběru svého školního seznamu knih limitováni Katalogem požadavků (*Kritéria pro výběr maturitních zadání k ústní zkoušce*), nemohou například některé části zcela vynechat, na druhou stranu je jim dána velká svoboda ve výběru děl. Katalog požadavků pro výběr děl uvádí 55 % škol, stejný počet potom tvoří vlastní seznam bez ohledu na Katalog (kromě parametrů) a 30 % škol pracuje s hotovými listy z Banky pracovních listů.

Ostatní uváděné parametry nebyly směrodatné, jen ještě uvedu, že některé školy své seznamy vůbec neupravují, pracují s nimi mnoho let ve stejné podobě a už si ani nevzpomínají podle čeho je vybírali. Dalším extrémem, alespoň dle mého názoru a dle porovnání s mými zkušenostmi, jsou školy, kde seznam připravuje pouze vedoucí komise a členové ani studenti nemají možnost do výběru zasahovat. V tomto případě byl argument takový, že by se v komisi neshodli a tím pádem je i nesmyslné zapojovat studenty, kteří stejně nevědí, co si vybrat.

Přesto je z dotazníků vidět, že školy už se svými seznamy pracují kreativně, zvláště po přechodu této části zpět pod hodnocení škol. Je také moc dobře, že jsou školy ochotny do svého rozhodování o výběru děl zapojit i žáky. Mohou se tak cítit jako součást týmu.

Přechod hodnocení profilové části pod školy ovšem může přinášet i úskalí. Při konzultaci s kolegy, kteří jezdí jako komisaři na jiné školy, jsem zjistila, že se vrací z velké části systém před zavedením státní maturity. Studenti si sice vyberou vlastní seznam knih, ale tím si volí pouze období, kterému se budou věnovat. Pokud tedy mají v seznamu například dílo Podkoní a žák, chce se po nich pouze strohé převyprávění děje, s textem se prakticky nijak nepracuje a velká část časové dotace je věnována literárnímu kontextu, tedy výčtu autorů a děl.

V dotaznících se mi tato informace neobjevila (na hodnocení jsem se přímo neptala), ale vzhledem k opakující se tendenci z několika různých škol v Jižních Čechách považuji za důležité na toto alespoň zmínkou upozornit.

2.3.1 Banka pracovních listů

Na počátku státní maturity byla Banka pracovních listů prakticky jediným zdrojem pracovních listů pro ústní, tedy profilovou, část maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury. Byla přístupná pouze ze stránek IS CERTIS, části Cermatu, do které má dodnes přístup pouze omezené množství lidí (ředitel školy a jeho zástupce, technický pracovník apod.) a registrace sem podléhá několika úrovním schvalování. Právě na této stránce se v roce 2009 objevily pracovní listy. Takto o nich potom referuje stránka Česká škola:

„S pracovními listy v bance lze zacházet pouze v souladu s informacemi obsaženými v metodických materiálech CERMATu (...) nejsou určeny pro metodické účely (...). Obsah pracovních listů nelze poskytovat žákům! Byla by tím významným způsobem ohrožena objektivita vlastní maturitní zkoušky.“
(Ceskaskola.cz/2009, Cermat)

Zda se Banka pracovních listů dočkala slibovaného rozšíření nevím, protože po změně vedení na naší škole už k novým materiálům nemáme přístup. Při konzultaci s pedagogy dalších středních škol ovšem zjišťuji, že k výraznému rozšíření v oblasti starší české literatury nedošlo, případně je nijak v jejich výběru neovlivnilo.

Dnes koluje na internetu velké množství pracovních listů a některé jsou i z této „tajné“ Banky Cermatu. Jsem ráda, že jsou i školy, které cvičné pracovní listy zveřejňují přímo

na svých stránkách pro studenty. Je to pochopitelné, maturitní zkouška rozhodně nemá být překvapujícím požadavkem k výkonu, na který žák není připraven.

Pojďme se podívat, která díla starší české literatury se v Banke pracovních listů z roku 2009 objevila:

- Dalimilova kronika
- Smil Flaška z Pardubic – Nová rada
- Jan Hus – Dcerka
- Jan Hus – O církvi
- Jan ze Žatce – Oráč z Čech
- Karel IV. – Vita Caroli
- Jan Amos Komenský – Kšaft umírající matky Jednoty bratrské
- Jan Amos Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
- Mastičkář
- Adam Václav Michna z Otradovic – Loutna česká
- Podkoní a žák
- Vratislav z Mitrovic – Příhody

Celkem Banka obsahuje padesát osm připravených listů k období do konce 18. století. Česká literatura je zastoupena těmito dvanácti listy. Pro představu potom uvádím, že devíti listy je zastoupena tvorba W. Shakespeara a dalších devět listů se věnuje dílům antickým. Kompletní seznam děl do konce 18. století z Banky pracovních listů z roku 2009 vkládám do přílohy.

Z dotazníků vyplývá, že tuhle základní Banku pracovních listů používá jako svůj zdroj 30 % škol. U některých děl vzniklo hned v této základní verzi několik variant, ty se liší výběrem ukázky, případně konkrétními otázkami k ukázce. Celá Banka byla uspořádána přehledně na listy, které měly souvislost mezi uměleckou a neuměleckou částí a listy, které souvislost neměly. Dále se členila na českou a světovou literaturu a pracovní listy byly uvedeny podle abecedy – stejně, jako je předkládám i zde.

2.3.2 Výběr děl k profilové části na školách

Z dotazníků vyplývá, že většina škol vybírá své školní seznamy podle Katalogu požadavků a podle Banky pracovních listů. Výše jsem předložila seznam děl, která se nabízí a jsou hotová, plně k dispozici. Přesto se od roku 2020, kdy seznamy středních škol sleduji, výběr je v oblasti starší české literatury příliš nezměnil. Objevuje se tam často na výběr více než deset děl (ze kterých žáci povinně volí alespoň dvě), ovšem období naší nejstarší literatury také stejně často chybí úplně.

Pro přehled vkládám výpisy ze seznamů literatury ve sledovaných školách. Uvádím vždy počet děl do konce 18. století nabízených školou (číslice za názvem školy) a vypisuji díla z české literatury. Názvy děl uvádím v přesném znění tak, jak je uvádí i škola (ač někdy nejsou přesná). Uvádím zde i školy, jejichž seznamy neobsahují ani jedno české dílo. Uvádím je z důvodu komplexnosti a možnosti porovnat procentuální obsazení těchto děl mezi ostatními ze stejného období (tato informace chybí pro rok 2020 a 2021, kdy jsem takové školy nezahrnovala a zpětně jejich seznamy nebyly přístupné).

Maturitní rok 2020

Škola – počet knih k výběru	Česká literatura
Gymnázium Jihlava – 17	Dalimilova kronika J.A.Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
Soukromé gymnázium Dino, Praha – 8	J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce B. Bridel – Co Bůh? Člověk?

Maturitní rok 2021

Škola – počet knih k výběru	Česká literatura
SŠ logistických služeb Praha – 15	Kosmas – Kronika česká J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce

Maturitní rok 2022

Škola – počet knih k výběru	Česká literatura
Gymnázium Česká Kamenice – 13	Dalimilova kronika J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
SŠ ochrany osob a majetku – 8	Bridel – Co Bůh? Člověk?
SŠ umělecká Liberec – 7	---
SZŠ České Budějovice – 6	---
OA a SZŠ Most – 7	---
ŠSOŠ Roudnice nad Labem – 13	Karel IV. – Vita Caroli J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce Kosmas – Kronika česká První staroslověnská legenda o svatém Václavu

Maturitní rok 2023

Škola – počet knih k výběru	Česká literatura
Gymnázium Brno – 10	---
Gymnázium Frýdlant na Ostravici – 6	---
Gymnázium Frýdek-Místek – 15	J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce Kosmas – Kosmova kronika česká Život svaté Kateřiny
SŠ chemická Pardubice – 6	---
SŠ logistických služeb Praha – 12	---
SZŠ České Budějovice – 6	---
VOŠ a SPŠ grafická Praha – 14	Podkoní a žák J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce B. Bridel – Co Bůh? Člověk?

Maturitní rok 2024

Škola – počet knih k výběru	Česká literatura
Gymnázium Česká Třebová – 8	---
Gymnázium Strakonice – 10	---
Gymnázium Hradec Králové – 8	---
Gymnázium Plzeň – 6	J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
Gymnázium Ledec nad Sázavou – 14	---
OA Kostelec nad Orlicí – 11	J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
SPŠ Karviná – 6	---
SPŠ Krnov – 6	---
SPŠ rybářská Vodňany – 13	---
SPŠ Smíchov Praha – 21	Podkoní a žák V. Šašek z Bířkova – Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa V. Vratislav z Mitrovic – Příhody Karel IV. – Vita Caroli Legenda o svaté Kateřině
SŠ oděvní a služeb Vizovice – 7	---
SŠ zemědělská a veter. Lanškroun – 6	J. A. Komenský – Labyrint světa a ráj srdce
SZŠ České Budějovice – 6	---
Taneční konzervatoř Praha – 11	---

2.3.3 Studenti v procesu výběru děl

Jak již jsem uvedla, potěšilo mě, že už více než polovina škol (asi 60 %) zahrnuje do výběru děl také volbu svých studentů. Na toto jsem se zaměřila hlavně v dotazníku

z podzimu 2024. Učitelé uváděli, že žáci mohou seznam o svou volbu rozšířit převážně na počátku posledního ročníku, některé školy si pro rozšíření seznamu dávaly další kritéria – například minimální počet zájemců o knihu.

Pořád tu je ovšem 40 % škol, které pracují stále s totožným seznamem literatury a nedávají žákům možnost ho ovlivnit. Letité ověřené texty fungují velmi dobře a učitel je schopen výborně na zkoušku žáky připravit.

V extrému jsem ovšem narazila i na školy, kde jsou seznamy přímo určovány a není prakticky možné využít jinou volbu než daných 20 knih. Jakákoli jiná volba musela být konzultována s vyučujícím a pokud se nejednalo o „vyhlášeného čtenáře“ (přímo slova vyučující), nebyla změna seznamu povolena. Žáci byli na zkoušku připravováni tak, aby dvacet knih znali prakticky z paměti. Možná zajímavá strategie, vymyšlená v době ještě státní kontroly nad ústní částí zkoušky, ale na škole se dlouhodobě ukazoval obrovský problém v didaktických testech. Ten nesplnilo na první pokus běžně přes 80 % žáků.

Pokud budeme uvažovat o ztraktivnění tématu starší české literatury, ale i literatury na SŠ obecně, je přizvání studentů do procesu tvorby příjemná cesta pro obě strany.

Pozn.: Cestu, jak předložit tuto vzdálenou látku žákům srozumitelně, dostupně a v kontextech, se pokouším najít v následujících dvou kapitolách. Ve 3. kapitole této práce přibližuji požadavky a postoje generace Z, která teď aktuálně na středních školách studuje, možné přístupy a řešení témat starší české literatury tak, jak jsem je realizovala a ověřila, potom v kapitole 4.

Osobně pracuji na střední škole, kde studenti mohou seznamy ovlivňovat, díla přidáváme nebo vyměňujeme za ta, která si delší dobu nikdo nevybral. Seznamy tak mohou být pro čtenáře atraktivní a motivační, stejně jako „schůdné“ pro nečtenáře.

3 Generace Sněhových vloček

Myšlenka zaobírat se v této práci přístupem zohledňující přímo požadavky generace na středních školách, přicházela postupně. Zaběhlé principy vykazují stále dobré výsledky a spousta pedagogů nemá potřebu věci měnit. Možná je to ani nenapadlo, nebo jsem se setkala si tím, že za změnu přístupu považují zavedení některých digitálních technologií či prvků projektové výuky.

Začala jsem informace používat ve výuce a ukázalo se, že pokud budu ochotna vcítit se do potřeb svých žáků, budou nejen mnohem lepší výsledky, ale také tím budu budovat bližší vztah s žáky a podporovat jejich potřeby. Rozhodla jsem se tedy na otázku se více podívat a přihlásila se na online živou konferenci, ze které jsem si odnesla spoustu užitečných podnětů. Ty v kontextu tradičního přístupu pedagogů a nechuti mladé generace věnovat svůj čas „zbytečným“ věcem, začala dávat smysl.

V této kapitole vycházím z vlastních poznámek v rámci online konference Výuka generace sněhových vloček: Nové metody a výzvy. Konferenci pořádala Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci. Poznatky doplňuji o další informace v projektu – jsou to hlavně články, které následně o projektu vyšly, a Sborník příspěvků z kulatého stolu.

Pro úplnost ještě uvádím, že výzkum prováděla VŠE v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci (k projektu dala i podnět) a NTNU univerzita v Norském Trodhemu. Probíhal v letech 2014 – 2021, sledování studentů potom v rámci jednoho akademického roku. Účastnilo se ho šestnáct výzkumníků (11 z Norska) a každý měl konkrétní oblast, která ho zajímala a kterou sledoval. Hlavní řešitelkou projektu byla pedagožka a spisovatelka Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D.

3.1 Definice generace sněhových vloček

Generace narozená v období mezi lety 1995 – 2010 (někteří autoři se v dataci mírně liší, já uvádím údaj z uvedené konference).

Tito lidé jsou jedineční, ale křehcí a citliví – jako skutečné sněhové vločky. Potřebují/vyžadují individuální přístup a mají tzv. helicopters parents – dohlížející rodiče, kteří za ně řeší spoustu i běžných záležitostí. Žáci nemají potřebu být ve skupině, nechtějí ukazovat svou křehkost a plačtivost, zároveň jsou ovšem bojovníci a nemají problém jít do ulic za práva zvířat nebo celé planety.

Generace je také nazývána anglickým ekvivalentem Snowflakes, Generací Z, App generací (generace používající digitální aplikace), Digitálními domorodci, Postmileniály, Generací duha (generace podporující odlišné orientace), Generací já či Generací reality TV (žijící jako v televizní realityshow, kdy jsou stále pod dohledem kamer) a dalšími názvy.

Předchozí zkoumané a citované (porovnávané) generace jsou: Tichá generace, Baby bumers (poválečná generace), Generace X (tzv. Husákovy děti, dnes rodiče sněhových vloček), Generace Y (Mileniálové), Generace Z (sněhové vločky). Nejnovější generací je Generace alfa, o které zatím mnoho nevíme.

„V důsledku nedostatku trpělivosti sněhové vločky často nachází kreativní způsoby řešení problémů. Díky tomu se mohou rychleji přizpůsobit změnám.“

(Závodská, Sborník, s. 118)

3.2 Odlišnosti generace z pohledu výuky

„Generace Z se učí pozorováním a experimentální praxí, nikoli čtením a posloucháním prezentací v PowerPointu. Má tendenci neotvírat vůbec učebnice nebo příručky. Spoléhá se spíše na internetové vyhledávače a videa.“

(Závodná. Sborník, str. 43)

Žáci mají raději praktické ukázky a vizualizace, chtějí okamžitě naučené aplikovat a vědět, že je to použitelné pro praxi. Pokud v práci nevidí smysl, nemají ani zájem o aktivity. Tito žáci mají rádi samostatnou práci nebo virtuální skupiny, chtějí vlastní tempo a spolupráci dle svého výběru.

Povinné a dobrovolné úkoly

V rámci zmiňovaného projektu dostali studenti možnost odevzdat úkoly k individuální zpětné vazbě. Jen 9 % studentů odevzdalo více než dva úkoly, 76 % potom nevytvořilo žádný dobrovolný úkol pro zpětnou vazbu. Jako důvody uváděli nejčastěji čas a jiný postup, než byl plán kurzu. Blíže viz Sborník, str. 113.

Stejně poznatky mám i já na střední škole. Většina žáků si jde pouze po základních tématech, nemají potřebu se problematice více věnovat a svůj čas věnují jiným věcem. Zpětnou vazbu pedagoga u dobrovolných úkolů oceňují pouze v případě kladné klasifikace, která případně může vyrovnávat neúspěchy v povinných částech předmětu.

Setkávám se střední škole s několika typy žáků, respektive kolektivů. Pokud je dynamickým činitelem někdo chytrý a aktivní, stává se to pro ostatní normou a samozřejmostí. Třída potom velmi ochotně spolupracuje a plnění úkolů spolu s týmovou prací je lepší. Pokud ovšem ve třídě vládne nálada spíše neaktivních žáků, kteří se snaží být v hodinách nenápadní, může to zastavit i aktivní žáky, kteří jednoduše nechtějí vystupovat z řady. V horším případě se mohou stát i cílem posměšků.

Mám možnost dobrovolné úkoly zadávat i v odborných předmětech, ovšem i tady je postoj k předmětu, ač je jejich budoucí profesí, prakticky stejný.

3.3 Požadavky nové generace

Hlavní rozdíl u mladé generace je ten, že už rozhodně nechtějí sedět ve škole a vyhledávat informace. Nemají rádi papír a knihy, chtějí zábavu, učit se přes podcasty, videa nebo záznamy z přednášek, které si do sluchátek zrychlují. Jsou velmi aktivní a zvyklí poslouchat informace při dalších činnostech – těmi může být například sport, hra na kytaru nebo pletení.

Generace sněhových vloček je ovlivněna online výukou, kterou si prošli jako první. Je pro ně obtížné tvořit týmy, jsou více roztržití, doma byli často u výuky vyrušováni. Odmítají také odložit telefony, mají pocit, že pokud ho nemají, nemohou se dobře soustředit. Zároveň jsou velmi netrpěliví a chtějí znát výsledky hned – podle vzoru „Teď odevzdávám, teď chci vědět, jak to dopadlo.“

3.4 Výsledky a shrnutí

Je potřeba se na generaci dívat jejich očima. Na konferenci například zazněl dotaz pedagoga, který namítl, že vše, co je tam řečeno, je pochopitelné. Neumí si představit, že by šel do knihovny a začal tam podle rejstříků něco složitě hledat. Poskytnuté materiály, minimálně prezentace, bere jako naprostý základ v procesu učení. Ano, byl to kolega, který do generace patřil a příliš nerozuměl tomu, co tam řešíme.

Dále pouze uvedu seznam poznatků, které jsem si v rámci konference poznamenala jako zajímavé, případně užitečné pro praxi do budoucna.

- Prostředí škol je dnes téměř výlučně navrženo s ohledem na předchozí generace
- Mezi navrhované změny, které mohou podpořit žáky při vzdělávání se uvádí dostupnost wifi, možnost nabíjení spotřebičů (telefony, tablety, notebooky), nové metody výuky, hlavně jejich střídání, aktivity v hodině, „učitel je herec“, který musí být zároveň oporou.
- Žákům pomáhá sport. Sportovci se ukazují jako stabilnější, po odevzdání práce už nemají potřebu na ni myslet a zbytečně se tím netrápí. Sport zároveň podporuje cílevědomost a stírá hodně negativních vlastností generace.
- Metodicky je dobré zapojovat žáky do týmové spolupráce, ale tolerovat jejich jinakost – tzv. pedagogika laskavosti, tedy pomoc dostudovat i přes nezdary, označovaná také jako návrat lidskosti do výuky – vše neřídí striktně stroje, stále platí domluva a komunikace.
- Žáci vyrostli v jiném prostředí. Nepřijdou studovat, primárně je to nezajímá, protože se nechtějí nic učit z paměti. Mají rádi praxi a použití vyhledávačů jim umožní kdykoli potřebné najít, proto považují spoustu témat za zbytečná.
- Potýkají se s problémy v navazování vztahů. Je pro ně přirozenější online svět, kde je jiný způsob komunikace i seznamování. Domácí vězení již není trestem a jsou rádi se svými pěti obrazovkami (průměr na jednoho žáka).
- Generace potřebuje obecně více pozornosti, pokud je chceme udržet na škole.

4 Starší česká literatura – vlastní řešení

V této kapitole představuji návrhy řešení, které jsem sama odzkoušela. Prioritou u tvorby byl výběr kapitol, které učitelé nebo žáci uváděli jako z nějakého důvodu problematické. V rámci popisů aktivit se zároveň snažím o metodickou pomoc, upozorňuji na některé situace, které mohou při výuce nastat a předkládám osobní zpětné vazby.

Témata zvolili sami pedagogové svým hlasováním a já se pokouším, na základně poznatků o generaci sněhových vloček a v kontextu požadavků k maturitě, skloubit smysluplné a kreativní návrhy, které mohou posloužit učitelům jako další inspirace.

4.1 Nejstarší literatura

Nejstarší literatury (ať už ta staroslověnská, nebo ta nejstarší česká) podle průzkumu přináší největší problém. Uváděli to jak učitelé, tak samotní žáci.

Učitelé jako problematické uvádí hlavně vzdálenost tématu, neschopnost pochopení kontextu a ateismus současné společnosti. (Všechny odpovědi, které do nepovinné otázky učitelé vyplnili, jsou pro úplnost v příloze).

Když jsem se zamýšlela nad konceptem práce s těmito tématy, zdálo se mi jako nejdůležitější pochopení celého dobového kontextu. Myslím, že jednou ze správných cest může být zážitek – ideálně hluboký zážitek, který pomůže žákům nastínit situaci a následně nabídnout řešení. Tak vznikl první koncept pochopení literatury Velké Moravy a příchodu Konstantina a Metoděje.

Jako základ pro podklady v prvním úkolu jsem využila své osobní poznámky z přednášek předmětu České dějiny, které jsem absolvovala na PedF UK u PaedDr. Františka Parkana.

4.1.1 Látka: Nejstarší literatura u nás, Konstantin a Metoděj

Cíl hodiny

Jak již bylo řečeno, hlavním cílem této hodiny je pochopení dobového kontextu a přínosy misie Konstantina a Metoděje na téměř výlučně pohanské Velké Moravě.

Charakteristika hodiny

Úkol je koncipován na jednu vyučovací hodinu, možná jsou rozšíření nebo odbočky na samostatnou práci, ovšem tady je potřeba další zpětné vazby. S materiály lze pracovat kreativně, doplňovat je nebo přeskakovat s ponecháním pouze základní kostry, za kterou považuji tyto části: *Podklady*, *Bible* a ideálně závěrečné vybrané *video* (vše viz dále).

Osobně se mi nejlépe pracovalo v dvouhodinové dotaci, kdy vznikl prostor pro větší vzájemnou diskusi – a to nejen na konci, ale i v průběhu výuky. Žáci jsou uvolněnější a pedagog nemusí věnovat tolik pozornosti časové koordinaci jednotlivých částí.

- Část 1 – Situace a doba před příchodem Konstantina a Metoděje
- Část 2 – Křesťanství jako východisko
- Část 3 – Misie Konstantina a Metoděje
- Část 4 – Shrnutí

Žáci

Tuto látku jsem odučila několikrát, jednalo se o vybrané skupiny žáků i celé třídy prvních ročníků střední školy. Důležitá je práce učitele v přípravě a koordinaci hodiny, zapojení celé skupiny zajišťují jednotlivé úkoly a jejich prezentace. Hodnocení od studentů i pedagogů přikládám na závěr kapitoly.

Učitel a výuka

Učitel při přípravě hodiny pracuje s *Podklady*, které má připravené (nakopírované) pro jednotlivé skupiny. Ty se vytvářejí přímo v hodně. Moji žáci jsou na tento způsob výuky zvyklí a skupiny tvoří velmi rychle pouhým otočením do čtveřice, případně do jinak velkých celků.

Na úvod hodiny je vhodné říci, že si zahrajeme hru. Dále jsem nikdy více informace nerozváděla, abych uchovala jistou dávku tajemství a zamezila dedukování.

První úkol je pro čtyři skupiny (*Podklad 1 – 4*). Je to důležitá část, kdy žáci „přistupují na způsob hry“, uvolní se a hledají ve svém tématu podstatné. Dostávají *Podklady* (každá skupina pro své téma), které obsahují základní informace o tématu. Mají pár minut na to, aby se vcítili do role reportéra – mají zkušenosti s televizní reportáží, ale i s bulvárními články nebo online influencery, není potřeba je tu podceňovat, jejich práce vypadají velmi dobře a uzavřenost témat je drží v hranicích.

Ač jim v první části práce velmi ráda nechávám volnou ruku, je potřeba zdůraznit, že na práci mají například pět minut a jejich úkolem je připravit maximálně minutovou reportáž o dané oblasti. Je potřeba viditelně čas odměřovat – brát to jako hru, ovšem dát najevo, že jde opravdu jen o podstatné informace a ostatní se do časově omezeného bloku zpráv nevejdou a budou přerušeni.

U *Podkladů* uvádím i rozšíření. Ta se vztahují k výuce gramatiky, historie nebo uměleckých disciplín. Jsou vhodná jen tehdy, pokud žáci mají možnost připojení k internetu, abychom vyhledávání urychlili. Jsou to často návodné otázky nebo myšlenky, nad kterými by mohlo stát za to se pozastavit. Pokud je v hodině využije, je přesto nutné vymezit a hlídat čas. Pokud s rozšířením pracovat nechceme, žáci by jejich zadání neměli ani dostat, aby neodpoutávaly pozornost. Je tedy možné například je poskytnout žákům ve chvíli, kdy je skupina připravena výrazně dříve než ostatní.

Skupiny velmi rychle volí mluvčího a formulují věty z pouhých strohých odrážek. Připravují si projev, který bude zapadat do rubrik „Politika“, „VIP a slavní“ a další. Podle toho také dále texty upravují. Pokud si na to skupina troufá, může se pustit i do dramatizace reportáže (očitá svědectví nebo „živé sochy“, které ilustrují právě řečené).

Skupiny následně předvedou svou reportáž. Motivační může být, pokud je učitel u toho i natáčí – ovšem opatrně, někdy se to nemusí setkat s kladnou odezvou a je dobré dopředu toto oznámit, případně nechat každou skupinu rozhodnout, zda to chtějí.

Poslední *Podklad 5 – Život obyčejných lidí na Velké Moravě*, následně přednese učitel. Požádám žáky, aby si sedli ve svých skupinách do lavic, mohou i zavřít oči pro lepší představivost, pouštím hudbu, která dynamikou doplňuje situaci (ideálně středověká truchlivá hudba bez zpěvu, ráda využívám i severskou hudbu pro její tajemství a dynamiku,

případně současnou finskou kapelu Nightwish, jejíž skladby také požadavku vyhovují a existují i v industriálních verzích).

V tuto chvíli jsou žáci trochu rozjaření z předchozí aktivity, hudba je puštěna poměrně nahlas. Pokud učitel svůj přednes dostatečně dramatizuje, jednotlivé body přednáší důrazně a zároveň přechází do hrobového ticha, dostaví se toto ticho i do třídy a je skvělým výchozím bodem pro další aktivitu.

Pokud učitel není schopen nebo ochoten dynamiku textu *Podkladu 5* dát, je možné hudbu pustit tišeji a alespoň v rámci možností informace přednést. Funguje to skvěle a pokud pedagog není zvyklý před studenty recitovat, plně to pro efekt u studentů postačuje.

Neosvědčilo se mi dávat tuto aktivitu žákům. Je ideální, pokud z jakési euforie reportáží přejdou do zcela nové roviny.

K druhé části výuky uvedu pro přehlednost informace až následně.

Materiály pro výuku – část 1 – Situace a doba před příchodem Konstantina a Metoděje

Podklad 1: Slované

- Příchod Slovanů z pravlasti mezi Dněprem a Vislou. V 5. století, po odchodu Germánů, zabírají území Střední a Východní Evropy.
- Slované patří mezi Indoevropské národy s nedoloženým prajazykem, který se dále štěpil – kromě slovanských jazyků vznikají jazyky germánské nebo románské.
- Samotné slovanské národy se také dále štěpí:
  - o Západní větev – ploské kmeny, slovenské kmeny, moravské kmeny, české kmeny, Lužičtí Srbové, polabští a pobalští Slované.
  - o Jižní větev – Chorvaté, srbské kmeny, Slovinci, Černohorci, Makedonci, 7 kmenů na území Bulharska, Korutané.
  - o Východní větev – ruské kmeny (Bělorusové, Rusové, Ukrajinci)
- **Rozšíření** – vyhledejte mapu indoevropských jazyků, do které větve patří jazyky, které znáte? Zkuste vyhledat podobnost u některých slov – porovnejte například slovo „máma“.

Podklad 2: Kultura a náboženství

- Objevuje se tu keramika pražského typu (vlnovky)
- Domy jsou zahloubeny do země kvůli teplu
- Výroba skla
- Základem obživy je zemědělství (pěstování pšenice, ječmene, žita, luštěnin, chov hospodářských zvířat a lov).
- Rozvoj řemesel – kováři, hrnčíři, tkalci, tesaři
- Slované mají spoustu bohů – vládce bohů je Perun, bohyně lásky je Lada, bohyně smrti Morana, bůh stád Veles, bůh války Radegast.
- **Rozšíření** – porovnejte Slovanské a antické bohy. Co mají společného? Je dnes někde jejich odkaz uchován (říkají vám například jejich jména něco konkrétního)?

Podklad 3: Sámova říše

- Území Velké Moravy, kmenová rozdělení, centra jsou hradiště
- Jediný historický pramen z této doby je Fredegarova kronika
- První kmenový svaz – Sámova říše (623-658), v čele stojí franský kupec Sámó, který se brání Avarům i Frankům, roku 631 dokonce poráží franského krále Dagoberta v bitvě u Vogastisburgu.
- Po Sámově smrti se říše rozpadá na knížectví
- **Rozšíření** – vyhledejte Fredegarovu kroniku – z jaké je doby a kdo ji napsal? Jak moc může být taková kronika spolehlivá ve svých informacích z dnešního pohledu? A kdo se o ni vlastně zajímal a kdo ji četl, případně alespoň znal? Pojmenovaná byla až v 16. století.

Podklad 4: Velká Morava

- Velká Morava se datuje lety 833 – 907
- Dvě centra – Moravské knížectví (Mojmír I., 830 – 846) a Nitranské knížectví (Pribina). Mojmír I. si roku 833 podmaňuje Nitranské knížectví a tím je datován vznik Velké Moravy
- Vliv Východofranské říše

- Sídliště – Děvín, Pohansko, Velehrad, Staré Zámky, Mikulčice, Staré Město
- Vládne tu kníže Rastislav 846 – 870, upevňuje vnitropoliticky stát, výboje do Čech (naráží na zájmy franské říše), chce se zbavit jejich vlivu.
- 861 žádá byzantského císaře Michala III. o vyslání misie na Velkou Moravu.
- **Rozšíření** – vyhledejte mapu Velké Moravy – která dnešní území tam patřila? Vyhledejte uvedená sídliště a pokuste se zmapovat, jak správa takového území v tehdejší době mohla z pohledu vládce vypadat.

Podklad 5 (učitel): Život obyčejných lidí na Velké Moravě

- Je zde mnoho zdravotních problémů typických pro středověk. Prakticky neexistuje medicína ani hygienická pravidla.
- Vysoká úmrtnost je hlavně u novorozeňat, běžně ovšem umírají i matky – pokud ne přímo na komplikace u porodu, ohrožují je infekce a porodní poranění.
- Poměrně hodně nemocí je v pohanském světě považováno za pomstu zlých duchů a hříchy, takže lidé praktikují magické rituály.
- Území jsou prakticky pod neustálým tlakem nájedníků z různých stran, je potřeba neustále bojovat nebo hájit své hranice. Ani za zdmi domů nebo osad si není nikdo jistý svým bezpečím.
- Spousta lidí umírá na tyfus, tuberkulózu, lepru, ale také na různé parazity nebo infekce z ran. Lidé trpí podvýživou, krvácí jim dásně a umírají velmi mladí.

Materiály pro výuku – část 2 – Křesťanství jako východisko

V tuto chvíli jsme žákům přiblížili situaci na našem území v době Velké Moravy. Přibližně se orientují v politických a geopolitických záležitostech, historii a kultuře. Zde je potřeba přímo navázat a nepřerušovat.

Učitel představí tichým, možná až tíživým, hlasem situaci:

- Michal III., byzantský císař, souhlasí s žádostí českého knížete Rastislava a připravuje misii na Velkou Moravu za účelem šíření křesťanství.

Následující *Podklad 6* učitel rozdává po částech jednotlivcům. Výběr žáků je důležitý, ale v praxi jsem zkusila dát tato těžká témata i rodilým extrovertům a stejně to zafungovalo hezky.

Jednotlivci jsou voláni postupně a do stavu ticha a očekávání, který je navozen převážně zprávou o životě běžných lidí, přečtou obsah lístku.

Když zazní všechny, může učitel, již bez dramatizace, znovu přečíst *Podklad 5*. Ještě se mi nestalo, že by po této části neměli studenti potřebu diskuse. Padají otázky po smyslu života. Proč vlastně žili a stálo jim to za to? Žáci jsou většinou schopni odpovědět si sami, poukázat na nemožnost srovnání nebo hodnoty pro sebe samé. Učitel by tu měl být jen koordinátor, který diskusi nenechá odejít od tématu, nesrovnávat se současností, vysvětlit žákům, že jsme teď v reálné hře 8. století.

Podstatné je tu uvědomění si bezvýchodnosti situace, ve které lidé žili a v hodnotách křesťanství – ač jsou možná na první pohled nehmatatelné, jsou řešením.

Podklad 6 – Co přináší lidem Bible a křesťanství

- Křesťanství je: Naděje na věčný život
  - o Pro pohanské obyvatele byla smrt často tajemná a děsivá, přinášela nejistotu a strach. Naděje na vzkříšení a věčný život v nebi poskytuje útěchu a naději, že smrt je jen přechodem do lepšího života.
- Křesťanství je: Pocit smíření a odpuštění
  - o Křesťanství dává důraz na pokání a odpuštění skrze Ježíše Krista. Lidé stále mohli věřit, že i jako hříšní se mohou smířit s Bohem. To přinášelo jistě pocity úlevy a větší psychické pohody.
- Křesťanství jsou: Morální hodnoty
  - o Bible přináší velmi pevný a jasný morální vzorec, prezentovaný například již v Desateru. Lidé v Bibli nacházejí návod na harmonické soužití ve společnosti (viditelné například u *Nezabiješ, Nepokradeš, Cti otce svého a matku svou*), která je jinak dobou plnou násilí, válek, nemocí a nejistoty.
- Křesťanství je: Naděje a pomoc

- Bible přináší útěchu a naději v době krize. Ujišťuje lidi, že Bůh je s nimi, jsou milováni a jejich utrpení má smysl – vzor Ježíše Krista, který také trpěl. Takle přítomnost se objevuje v modlitbách i bohoslužbách.
- Biblické příběhy přinášejí také zázraky, které vykonal Ježíš, a které dokázaly změnit životy jiných. Naděje v zázrak přináší víru, že problémy lidí nejsou jen řízeny osudem, že Bůh se o všechny stará a s lidmi skrze modlitby komunikuje.
- Křesťanství je: Společenská rovnost
  - Biblický výklad křesťanství přináší myšlenku rovnosti lidí před Bohem a jeho soudem. To je výrazný posun od pohanství a přináší nový pohled na společnost, kde je důležitá jen víra, pokání a spravedlnost před Bohem.
- Křesťanství je: Vzájemná podpora a společenství
  - Lidé sdílí společnou víru i pomoc – *Miluje bližního svého* vede k péči o chudé či nemocné.

Materiály pro výuku – část 3 – Misie Konstantina a Metoděje

Učitel po chvilkové pauze seznamuje žáky se situací: Potřeba šíření křesťanství s sebou nese také potřebu knih a písma. Nic takového na Velké Moravě není k dispozici. Lidé jsou negramotní, znají jen svůj jazyk. Frankové se zde o křesťanství snaží, ale nedaří se to.

„Stalo se v ty dny, že Rostislav, kníže slovanský, se Svatoplukem vypravili poselství z Moravy k císaři Michalu, pravíce toto: „Jsme z boží milosti zdrávi. Přišlo k nám mnoho učitelů křesťanských z Vlach, z Řecka a z Němec, rozličně nás učíce. My Slované však jsme lid prostý a nemáme, kdo by nás vyučil pravdě a smysl její nám vyložil. Nuže tedy, pane, pošli takového muže, který nám pořídí všeobecný zákoník.“

Tedy císař Michal řekl filosofu Konstantinovi: „Slyšíš, filosofe, co praví? Jiný to nemůže vykonat, leda ty. Hle, tu máš hojné dary, vezmi si svého bratra opata Metoděje, a běž. Neb vy jste Soluňané a Soluňané všichni hovoří čistě slovansky.“

(Jiříčková, Nová literatura, s. 43)

Žáci na základě prvotní informace a ukázky využívají pár minut pro vzájemnou domluvu ve skupinách (opět používám své oblíbené čtveřice). Zkouší dávat návrhy, jak by bylo možné Moravany s křesťanstvím seznámit. Většinou krásně reagují a propojují znalosti, které už mají, učitel vše zapisuje na tabuli – písmo, hlaholice, kázání, kterému všichni rozumějí, seznámení s pravidly křesťanství atd.

Učitel ještě může seznámit žáky s problémem knih, kdy se psalo na kůže jehnat (na Bibli jich prý bylo potřeba více než 100). Jak se asi tvářil negramotný farmář, když mu někdo oznámil takový požadavek? Na problémy v úkolu Konstantina a Metoděje vždy rozhodně narazí každá skupina, proto doporučuji ji nevynechávat a rovnou zahrnout do otázky předchozí – tedy: Nápady a úskalí misie.

Hlaholice – žáci se seznamují a pracují s tabulkou hlaholice (viz příloha). Je potřeba počítat s tím, že žáci příliš neznají azbuku, potřebují chvíli, aby si znaky prohlédli a opravdu vnímali. V této chvíli můžeme upozornit například na jery (s oblibou dodávám, že můžeme být rádi, že zanikly a zůstal problém jen u tvrdých Y a měkkých I).

Jako rozšíření, případně pokud máme čas, je můžeme nechat napsat v tištěné podobě hlaholice své jméno nebo jiné slovo. Je to zážitek a uvědomění si podobnosti písma s obrázkem, případně mi často uvádí hieroglyfy či písma orientu.

Proglas – po seznámení se situací a kontextem představíme žákům část Proglasu. Osobně tyto ukázky promítám na projekci a společně dáváme do souvislostí. Zkoušela jsem i práci ve skupině, ale zbytečně to zpomalovalo a opakovalo aktivitu. V tuto chvíli se potom odpovědi i hodně překrývaly, žáci již situaci dostatečně chápali a nepřicházely od skupin výrazně jiné interpretace.

„Jsem předzpěv k svatému evangeliu.

Jak dříve předpověděli proroci,

Kristus přichází shromáždit národy,

neboť jest světlem tohoto světa.“

(...)

Nahé jsou zajisté všechny národy bez knih

a nemohou bojovati bez zbraní

*s protivníkem našich duší,
uchystání za kořist věčné muky.*

(...)

(Soukal, Čítanka, str. 119-120)

V první části si žáci všímali první osoby, jako by sama kniha k nim promlouvala. Vyjadřovali jistou sounáležitost, cítili se být součástí něčeho opravdu velikého a chtěli být u toho. Můžeme se ale dostat i k jiným názorům. Pokud jsme nepodcenili předchozí fáze, krásně se nám sem dostávají témata křesťanství i doby.

Druhá část objasňuje potřebu knih, což opět v kontextu již řečeného, žáci sami dokáží popsat a interpretovat na konkrétních příkladech.

Život Konstantinův – následující ukázkou vkládám v případě dostatku času, případně je druhá část výbornou ukázkou v případě, že studenty zaujmou pohanské zvyky a obava z démonů zmiňovaná v první části.

„Když přišel na Moravu, přijal jej Rostislav s velikou úctou, shromáždil žáky a dal je k němu do učení. (...)

Když boží učení rostlo, ďábel, zlý závistník od počátku, nestrpěl tohoto dobra, ale vešel do svých nástrojů a začal mnohé podněcovat a říkat jim: „Tím se Bůh nijak neslaví, neboť kdyby mu to bylo vhod, což pak by nebyl mohl způsobit, aby od počátku psali písmem své řeči a tak slavili Boha? Ale on si vyvolil jen tři jazyky, hebrejský, řecký a latinský, jen těmi se má Bohu vzdávat chvála.“ Ti, kdo tak mluvili, byli, byli latinští a franští arcikněží s kněžími a uředníky. Filozof se s nimi potýkal jako David s cizozemci a porážel je slovy Písma a nazval je trojjazyčníky (...)

Ale nejen toto jediné hlásali, učili též jiné zvrácenosti. Tvrdili, že pod zemí žijí lidé velkohlaví a že každý plaz je stvořením ďáblovým, a zabije-li kdo hada, že se tím zbaví devíti hříchů; jestliže kdo zabije člověka, ať tři měsíce pije z dřevěné číše a skleněné ať se nedotýká. Nebránili též konat oběti podle dřívějšího obyčeje ani uzavírat nesčíslné sňatky. To vše jako trní vyřal a ohněm svého slova spálil.“

(Lehár, Stich, str. 22-23)

Materiály pro výuku – část 4 – Shrnutí

V dnešní době existuje velké množství audiovizuálních pramenů, které představují Konstantina a Metoděje. Na závěr lekce vždy některou vyberu a pustím. Pro žáky jsou videa atraktivní a v závěru hodiny shrnou vše podstatné.

Osobně mám pro své žáky ráda animace Stoletých kořenů. Jejich Cyril a Metoděj má 9 minut, je natočen s nadhledem a vtipem.

Jsou například tyto zajímavé možnosti: Odkazy na videa jsou vedeny v seznamu použitých zdrojů.

- *Staleté kořeny* – 9 minut
- *Životy slavných – Pozoruhodný příběh bratrů Cyrila a Metoděje, kteří se nikdy nezalekli nenávisti* – 11 minut.

Možno využít jen některé části. Video rozhodně stojí za povšimnutí, proto uvádím alespoň základní časové body:

- 1:25 – rodina a zázemí Konstantina a Metoděje
  - 5:10 – situace Velké Moravy, Rastislav a důvod pozvání misie
  - 6:30 – písmo a úspěch misie
  - 7:15 – odchod Konstantina a Metoděje, obhajoba před papežem
  - 8:05 – situace na Velké Moravě po odchodu věrozvěstů – Zajetí Rastislava, uvěznění Metoděje
  - 9:35 – rekapitulace
  - 10:10 – textové pokračování – slovanské bohoslužby, Velké Morava a její následný rozpad.
- *Životy slavných – Konstantin a Metoděj přicházejí na Velkou Moravu* – 1 minuta (zkrácená verze předchozího).

Zpětná vazba

Zpětné vazby formou dotazníků mám na předchozí téma hlavně od žáků, které běžně neučím a byla jsem si hodinu jen vyzkoušet, případně jsem využila jiné možnosti (suplování, pozvání do hodiny). Častěji pracuji přímo se svými studenty, kteří jsou na můj způsob výuky zvyklí a reakce tak dostávám průběžně, často i zpětně.

Výuku jsem realizovala celkem třikrát a upravovala jednotlivé části podle reakce žáků. Vlastně šlo spíše o přidávání a konkretizování úkolů podle potřeb, na které jsem v hodině narazila a případné rozšiřování možností.

Nejkrásnější komentář mám od žáka, který mi o suplované hodině odmítal spolupracovat s tím, že má práci na další hodinu. Tak jsme se společně domluvili, že se nemusí účastnit, vzhledem k očekávané volné hodině suplování, a přidá se pouze v případě, že sám bude chtít. Začal nenápadně už u prvního části, kdy přihazoval nápady zpoza jiného sešitu, v průběhu práce se do akce zapojil naplno. Jeho lístek s hodnocením (nazývám to vzkaz pro učitele) obsahoval větu: „Jako bylo to dobrý.“

Zpětná vazba od kolegů, kterých bylo šest a všichni pracovali na středních odborných školách, ukazuje na několik úskalí. První a nejdůležitější je práce se skupinou. Aby se dal cíl naplnit, je potřeba, aby nevznikaly velké prostoje a studenti pracovali na úkolech, které se právě řeší. K tomuto je nutné studenty nějaký čas vést a pokud jsou zvyklí pouze na frontální výuku podle prezentací, může se úkol protáhnout nebo se vůbec nestihnout. Tady je samozřejmě důležitá i příprava pedagoga.

Dalším problémem občas bylo u kolegů přepnutí přístupu na aktivní, věcnou a výukovou, každopádně hru. Dopředu byli upozorněni, jak výuka probíhá a všichni do toho šli. Z jejich hodnocení se prakticky hodiny vždy povedly, jen se občas potýkali s vlastním divným pocitem při zapojování sebe sama.

Oceňovali ovšem nevídanou aktivitu žáků, jejich zapojení a empatii. Jedna kolegyně z obchodní akademie dokonce uvedla, že jí samotnou tato látka, kterou nemá oblíbenou, natolik zaujala, že si dohledala další podklady a rozšířila podkladovou část o historii a umění Byzance.

4.2 Nejstarší legendy

V této kapitole se chci věnovat hlavně legendě o svatém Václavu. V požadavcích k maturitní zkoušce máme Kristiánovu legendu, při výuce ovšem používám také porovnání s texty První staroslověnské legendy o svatém Václavu.

4.2.1 Sv. Václav

Cíl hodiny

Kromě bližšího poznání našeho národního patrona jistě stojí cíl uvědomění si pojmu legenda ve středověkých souvislostech.

Často narážím na seznamy pojmů, které se žáci učí zpaměti, aniž by jednotlivá slova skutečně pochopili. To samozřejmě vede k rychlému zapomínání a neschopnosti pojmy použít v praxi.

Charakteristika hodiny

Látka je koncipovaná na jednu až dvě vyučovací hodinu, hlavně záleží na tom, jak moc budeme chtít rozšířit část se zpracováním obrazů. Žáci pracují ve dvou skupinách, každá s jedním textem (jeho zkrácenou verzí).

Následně pracují s fakty, která o svatém Václavu ví a postupně tak odhalují nesrovnalosti ve verzi První staroslověnské legendy o svatém Václavu z 10. století a Kristiánovo legendou, která byla datována zhruba do roku 1000 (ovšem podle některých teorií až do 13. či 14. století).

Učitel je při této práci koordinátorem, vybízí k posouvání příběhu dále, píše nesrovnalosti na tabuli pro následující kritické hodnocení pramenů.

Výchozí texty

Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. Předložený text jsou mé vlastní bodové výpisky ze stejnojmenné knihy (viz seznam literatury).

Předmluva – biskupu Vojtěchovi, na jehož přání je vše napsáno.

- 1. Cyril, Svatopluk se zmocňuje trůnu a pohrdá Metodějem
- 2. Slované zakládají hrad Praha, zápasy o trůn
- 3. Chronologie rodu: Manželka Ludmila, syn Spytihněv (zakládá chrámy), Vratislav má ženu Drahomíru a ta následně dva syny – Václava a Boleslava.

- 4. Ludmila je vdova, stará se o chudé a učí to i vnoučata Václava a Boleslava. Jejich matka Drahomíra se ovšem bojí o trůn, je již vdovou, a tak Ludmila odchází na Tetín a Václav má prorocký sen.
- 5. Ludmila oslovuje své vrahy – vychovala je, tak je prosila, aby se mohla před smrtí pomodlit a žádala o stětí. Zemřela 16. 9. v šedesáti jedna letech. Její snacha Drahomíra si vše přivlastnila. Vrazi byli popraveni a nad hrobem Ludmily se začalo objevovat světlo. Proto nechala Drahomíra postavit baziliku, aby tato záře nebyla vidět. V té se následně děly zázraky.
- 6. Václav vyrostl, ale považovali za zkaženého kněžími. Vyhání svou matku ze země za to, že nechala zavraždit Ludmilu, ale po čase ji zavolal zpět, aby neporušil boží desatero (Cti matku svou).
Nechal přivést tělo a kosti Ludmily, ale to bylo neporušeno včetně šatů. Před uložením těla do hrobu ho po počtách zaplavila voda a bylo jasné, že do tohoto hrobu nechce. Povolali tedy biskupa a ten sám tělo pohřbil do posvěcené země.
- 7. Václav upevnil svou moc, neúčastnil se trestů smrti a do kostelů chodil bos. Nakonec se mu podařilo vymýtit pohanství, dále studoval a stavěl chrámy.
- 8. Boleslav pozval bratra k sobě. Václav se doma loučí. Nepodařilo se ho zabít, protože dostal varování a tajně po večeři odjel. (podobnost s Židy, kteří se báli, a tak pána usmrtili). Ráno Václav pospíchá do chrámu, kde ho obestoupí a zavraždí.
- 9. Krev byla umyta, ale stále znovu se objevuje.
- 10. Vrahové odjíždějí do Prahy, jeho přátele zabili a ženy a děti utopili ve Vltavě. Sami nakonec krutě zemřeli, bídní a neplodní.
Tři roky bylo tělo v Boleslavi v kostele svatého Kosmy a Damiána. Boleslav nakonec nechal tělo převést do Prahy. Po cestě se objevují zázraky – modlitba k Václavu odstranila potopu a probořený most. Jeho tělo bylo neporušeno, a to včetně téměř useknutého ucha. Václav byl pohřben v chrámu svatého Víta.
- 11. Zázrakem Václavu stále rostou vousy, vlasy a nehty.

- 12. Modlitby k Václavu: „Pane Bože, pro zásluhy blahoslaveného Václava, pomoz mi.“

První staroslověnská legenda o svatém Václavu (Život svatého Václava). Tento text je zkrácenou verzí ukázky z čítanky, jedná se tedy, na rozdíl od předchozího textu o autentické texty v překladu Josefa Vašici.

- *1. Byl jeden kníže v Čechách jménem Vratislav a jeho žena se zvala Drahomíra. I narodil se jim prvorozený syn a na křtu dali mu jméno Václav. (...) Jeho bába Ludmila dala jej vyučit v knihách slovanských pod vedením kněze (...) Vratislav pak jej poslal do Budče, tam se hoch počal učit knihám latinským a osvojil si je dobře.*
- *2. Když otec jeho Vratislav zemřel, dosadili Češi na dědičný trůn jeho syna, knížete Václava. (...) Drahomíra zajistila zemi a spravovala lid, dokud Václav nedospěl (...) i ve víře byl dokonalý. Všem nuzným prokazoval dobrodiní, nahé odíval, lačné krmil, pocestné přijímal podle slov evangelia, vdovám nedával ukřivdit, všechny lidi chudé i bohaté miloval (...)*
- *3. I zpychli mužové čeští (...) namluvili Boleslavovi: „Bratr Václav tě chce zabít (...)“.*
Ti zlí psi i Václava předtím navedli, aby vyhnal svou matku bez viny. (...) Aby splnil všelikou spravedlnost boží, přivedl svou matku nazpět a velmi se kál (...) I radovala se z jeho víry a z dobroty, kterou konal. (...)
- *4. Boleslavovi však, bratru jeho, který byl proti němu naveden, zasel d'ábel zlobu do srdce, aby jej zabil a tak nebyla spasena jeho duše na věky. (...) ti zlí psi pozvali Boleslava a konali s ním d'ábelskou poradu o jeho bratru Václavovi jako kdysi Židé o našem Pánu Ježíši Kristu. (...)*
Kdykoli se někde slavilo posvěcení chrámu, jezdíval Václav do všech chrámů. I vešel do hradu Boleslavova v neděli na svátek Kosmy a Damiana. Když vyslechli mši, chystal se vrátit domů do Prahy. Ale Boleslav jej zadržel (...)

A tu se domníváme, že mu pověděli: „Bratr Boleslav tě chce zabít.“ Ale on tomu nevěřil a poručil to Bohu. Když nastala noc, shromáždili se ti zlí psi na dvorci (...) jako se kdysi Židé shromáždili a kuli pikle proti Kristu (...)

- 5. (...) „Díky tobě, Pane, žes mi dal dočkat se tohoto jitra.“ I vstal a spěchal na jitřní. (...) udeřil jej mečem po hlavě (...) Tu dva ďábli (...) ubili jej v bráně chrámové. Hněvsa pak přiskočil a probodl mu bok mečem. Václav ihned vypustil svou duši (...) ostatní pak hnali do Prahy (...)

A odešli a nechali Václava rozsekaného a neuklizeného.

- 6. (...) Jakmile uslyšela matka, že její syn byl zavražděn, přišla a hledala jej (...) a pak je zanesla a položila do chrámu (...) se bála, že bude zavražděna, utekla do Charvat, takže Boleslav ji tu už nezastihl.

Pohřbili potom úctyhodné tělo Václava (...) Krev jeho však po tři dny nechtěla se vsáknout do země. Až třetí den, jak všichni viděli, krev jeho se ztratila a vzešla v chrámě nad ním, takže se všichni divili. (...)

Byl tak zabit kníže Václav 28. dne měsíce září. (...)

(Soukal, Čítanka pro 1. ročník SOŠ, s. 121 – 124)

Práce s texty

Jak již bylo nastíněno, oba texty jsem použila souběžně v jedné třídě pro dvě skupiny. Obě skupiny svůj text zpracují do žánru Kramářské písně. Ty sice zaznamenávají největší rozmach během 17. – 19. století, kdy prakticky zlidověly starší formy literatury – ať již náboženské texty nebo morální. Jejich původ je ovšem v takzvané časové písni ze 14. a 15. století. Ráz obou těchto textů s využitím číslování, může být návodné pro práci s obrazem a textem.

Žáci mohou jednotlivé části rozkreslovat, pokud je třída kreativní, mohou se objevit zdařilé, až z dnešního pohledu komiksové, kresby. Přesto doporučuji takovou aktivitu nechat jako případný dobrovolný domácí úkol. Pro naši práci postačuje jednoduchá kresba – skica stylu jednoduchého storyboardu, který se používá například pro rozkreslování scén. Moji žáci s ním v odborných předmětech pracují a pojem znají, není ale problém jednoduchou kresbu představit vyhledáním na internetu.

Další možností je živá socha, kdy žáci každou část zkusí bez použití slov předvést jako nehybnou sochu. Pokud si stanovíme na začátku možnost pohybu soch, tak žáci předvedou výchozí bod jako nehybnou sochu a po dostatečném prozkoumání scenérie třídou se na pět tlesknutí přesunou do nového, tentokrát výsledného obrazu. Ostatní žáci by měli podle znalosti svého textu určit, o kterou scénu se aktuálně jedná.

U tohoto textu považuji za důležité, aby žáci opravdu pracovali s každou částí samostatně. Při čtení delších textů často vynecháváme detaily, a právě zde jich je velké množství.

Když je práce hotová, případně zaznamenaná například na fotografiích, dostáváme se k debatě o legendě. Učitel klade návodné otázky, většinou ale žáci delší pomoc nepotřebují a o textech hovoří sami. Důležité je najít rozdíly – jak se tu objevuje charakteristika Václava jako světce, a objevují se i další nevysvětlitelné věci? Jaký v textu měly důvod?

Když se otázkami probereme, pokusíme se s žáky znovu definovat pojem „legenda“, se kterým se setkali na začátku 1. ročníku. Vyvstane otázka pojmu z dnešní doby, kdy se jí stává prakticky kdokoli vlivný nebo umělecky činný, nám jde právě o vysvětlení pojmu z hlediska dokladů, které mohou najít v textech a příběhu svatého Václava, takže se sami dostávají k odpovědi, že legendou ve středověkém slova smyslu je příběh o životě, skutcích, smrti a případných zázracích svatého.

Shrnutí a zpětná vazba

Tuhle aktivitu jsem poprvé takto použila v rámci průchozího workshopu pro naše žáky. Překvapilo mě, že se prakticky všichni zapojili a přesto, že považují tyto úkoly za obtížné, zvládli je skvěle.

Ve zpětných vazbách jsem měla žádosti o víc prvků dramatiky do běžné výuky. Žáci si chválili dokonce i látku a já jsem měla radost hlavně z toho, že se mi podařilo předat jim poměrně dlouhé texty, se kterými občas mají problém, smysluplně. Podobné „dávkování“ se mi obecně u žáků nečtenářů nebo žáků s různými dysporuchami osvědčilo.

4.3 Nejstarší česká literatura

Nejstarší česká literatura byla v dotazníku z roku 2024 uvedena na prvním místě, tedy jako nejproblematictější a nejméně přístupná literatura z období do konce 18. století. V dotazníku předchozím byla uvedena na druhém místě. I na toto téma jsem se tedy snažila podívat z ohledem na novou generaci studujících na středních školách.

Cíl hodiny

Přiblížit nestarší českou literaturu žákům tak, aby pro ně byla uchopitelná a zapamatovatelná, aby cítili hodnotu textů a jejich význam pro tehdejší Čechy. Zároveň pochopit přesahy a najít společné hodnoty se současným člověkem.

Charakteristika hodiny

Žáci pracují v podobném duchu, jako bylo nastíněno v kapitole předchozí. Opět je tato hodina koncipována na jednu vyučovací hodinu s možným přesahem.

Ideálně také navazujeme na předchozí hodinu Nejstarší literatury u nás, čímž můžeme rovnou pracovat s uvědoměním si postavení lidí ve středověku a důležitost křesťanství a víry. Pokud pracujeme s žáky, kteří aktivitou tohoto uvědomění neprošli, doporučuji z kapitoly 4.1.1 *Látka: Nejstarší literatura u nás, Konstantin a Metoděj* využít první část, případně alespoň některé vybrané části – Situace na Velké Moravě v době před příchodem Konstantina a Metoděje a následnou část 2 věnovanou Křesťanství jako východisku, kde si studenti mohou uvědomit potřebu křesťanské naděje pro jejich životní situaci.

V tomto úkolu budeme využívat jednodušší princip, budeme pracovat hlavně se samotnými texty, nebude tedy tak obtížná na udržení celého konceptu pedagogem.

Učitel a výuka

Všechny informace uvádím přímo u jednotlivých textů, zde jen zmiňuji, že jednotlivá témata nebo skladby lze použít v hodině samostatně, za důležité ovšem považuji stále udržení konceptu s povědomím dobových souvislostí.

4.3.1 Hospodine, pomiluj ny

Dobový kontext skladby

S dobovým kontextem je tu možno pracovat několika způsoby. Žáci si mohou prostudovat předložený seznam, případně budou vyzváni, aby našly největší „špek“ o dané skladbě (samozřejmě na internetu). Žáci tohle hledání milují a často nachází zajímavé podrobnosti. Je samozřejmě potřeba dávat pozor na zdroje – ty u svých zjištění uvádíme také, abychom mohli zároveň i diskutovat o vhodnosti, případně věrohodnosti informace.

Informace, se kterými mohou studenti pracovat uvádím opět v bodech (východiskem je Česká literatura od počátků k dnešku), studenti tak jsou nuceni formulovat celé věty nebo vyjádření při představování svého tématu před ostatními.

Já jsem volila metodu, kdy jsem je požádala, aby vybrali to, co jim přijde jako nejkurióznější nebo nejzajímavější. Není potřeba u těchto málo bodů pracovat ve skupinách, postačí nechat chvíli času na přečtení textu a následná krátká diskuse.

Podklady pro žáky:

- Jde o jediný doklad české básnické tvorby před poslední třetinou 13. století (spolu s písní Svatý Václave).
- Původně byla pravděpodobně složena v druhé polovině 10. století staroslověnsky a postupně počeštěna. Dokladem je pouze pár zachovaných staroslověnských slov.
- Od 12. století je skladba připisována sv. Vojtěchovi
- První známý zápis této skladby je až z konce 14. století.
- Píseň byla v obecném povědomí a uchovávala se jako národní tradice

Text

Hospodine, pomiluj ny!

Jezu Kriste, pomiluj ny!

Ty spase všeho míra,

Spasiž ny i uslyšiž,

Hospodine, hlasy naše!

Daj nám všem, Hospodine,

*Žizň a mír v zemi!
Krleš! Krleš! Krleš!*

(Lehár, Stich, Čítanka české literatury 1, str. 81)

Práce s textem

Tady zřejmě nepřináším nic nového, když uvedu, že je nejprve potřeba se studenty text rozebrat a přeložit slova, kterým nerozumějí. Já studenty na začátku požádám, aby například ve dvojici zkusili říci, co je obsahem textu. Je trochu náročnější studenty k tomuto motivovat, proto na to nechávám opravdu jen minutku a přecházíme k překladu slov.

Dnešní význam slov lze také žákům odhalovat postupně a tím pomalu napovídat a upřesňovat předchozí diskusi ve dvojici.

- Pomiluj ny – smiluj se nad námi
- Spase – spasiteli
- Míra – světa (v tomto kontextu)
- Žizň – úroda a hojnost
- Mír – pokoj (v tomto kontextu)
- Krleš – zkráceně (zkomoleně) „Kyrie, eleison“ – Pane, smiluj se

Následuje diskuse se vrací k tématům křesťanství a hodnotám lidí. Kladem si otázky po tom, co je pro lidi od pradávna důležité, o co prosí a jakým způsobem.

Přesahy textu

V dnešní ateistické době je to trochu problematické téma víry a můžeme se snadno dostat na tenký led, každopádně se mi tu moc líbila aktivita, na kterou mě přivedl jeden můj žák. Podívali jsme se spolu, jak vypadají současné modlitby – jak moc se proměnily (porovnávali jsme hlavně Otčenáš), ale narazili jsme i na osobní modlitby věřících. Jak moc se prosby proměnily v porovnání s proměnou člověka a celé civilizace. Bylo zajímavé, že do debaty se zapojili i další studenti a ukázalo se, že téma této prastaré (nejstarší) české básnické skladby je stále aktuální.

4.3.2 Sv. Václave, vévodo české země

U této skladby můžeme najít mnohem více podkladů k opakování křesťanských nadějí a Boží spravedlnosti. S textem pracuji souběžně s předchozím, vše nám může do sebe zapadnout, přidáním dalších hodnot, o kterých jsme mluvili v předchozí kapitole.

Text

*Svatý Václave,
vévodo české země,
kněže náš,
pros za ny Boha,
svatého Ducha!*

Kyrieleison!

*Nebeskét' jest dvorstvo krásné,
blazě tomu, kdož tam pójde:
v život věčný,
oheň jasný
svatého Ducha!*

Kyrieleison!

*Pomoci tvé žádámy,
smiluj se nad námi,
utěš smutné,
otžeň vše zlé,k
svatý Václave!*

Kyrieleison!

(Lehár, Stich, Čítanka české literatury 1, str. 82)

Práce s textem a jeho přesahy

Tuto skladbu mám ráda i ve zpívané verzi od Schola Gragoriana Pragensis and Anonymous III z koncertu v katedrále svatého Petra a Pavla na Vyšehradě. (Dostupné na YouTube, odkaz ve zdrojích)

Setkávám se s tím, že žáci dnes třeba ani nenavštívili žádnou bohoslužbu, neznají příliš prostředí křesťanských kostelů a atmosféru mše. Z toho důvodu tuto, ale i další skladby pouštím například při samostatné práci, kdy pracují s pracovními listy nebo přepisují poznámky. Skladby zní poměrně nahlas, ale studenti jsou upozorněni, že pokud by je při práci rušily, snížím hlasitost nebo je zcela vypnu. Ještě nikdy se mi nestalo, že by to nějaký žák využil a požádal o vypnutí.

Toto je fakt, se kterým se zřejmě hodně málo pracuje. Je naprosto nezbytné, abychom naši kulturu předávali jako celek i spolu se všemi přesahy – části literární se právě u tohoto příkladu dokonale snoubí s hudbou, pokud budeme mluvit o další starší české literatuře, můžeme se dostat k výtvarné bibli chudých, která zdobila kromě známé rotundy ve Znojmě prakticky všechny církevní stavby té doby. Samozřejmě by to bylo vhodné hlavně u textu Legenda o svaté Kateřině, ale i tak je tady otevřený prostor pro téma negramotných věřících, kteří touží po příbězích.

Shrnutí a zpětná vazba

Pro tuto kapitolu, pokud se držíme Požadavků k maturitní zkoušce, bychom se měli věnovat pouze skladbě Hospodine, pomiluj ny. Přesto vždy skladbu Sv. Václave, vévodo české země zařazují pro její rozšířené vyznění, o kterém jsem již mluvila.

Chtěla bych studentům ukázat, že lidé ve středověku nebyli jiní, než jsme my. Měli rádi ty samé věci, hudbu, umění, lásku.

V rámci zpětných vazeb se ukázalo, že tyto návrhy nejsou nijak originální nebo výjimečné, ale učitelé, kteří se mnou hodinu konzultovali, ocenili hlavně část s přesahy, kdy si studenti mají možnost uvědomit velkou spoustu souvislostí a hodnot. Zpětnou vazbu od studentů mám potom přímo z hodiny, kdy projevíli zájem navštívit nově otevřený restaurovaný kostel svatého Prokopa ve Strakonících, kde se nachází slavná gotická Madona Strakonická. Pokud vezmeme v úvahu, že pracuji s techniky na průmyslové škole, pro které je literatura převážně jen nutné zlo, považuji to za úspěch. Kostel jsme navštívili společně na jaře 2024.

Závěr

. Tato bakalářská práce si kladla za prvé za cíl zmapovat a popsat situaci starší české literatury na středních školách. To se podařilo. Ukázalo se, že podkladů a materiálů, které jsou školám centrálně poskytovány, je relativně dostatek. Jak Katalog požadavků, tak Banka pracovních listů se starší českou literaturou počítají.

Jak se ale ukázalo v nashromážděných seznamech literatury, zdá se, že téma není pro pedagogy příliš atraktivní. Jsem moc ráda, že z dotazníků vyšla celá škála důvodů, pro které se látky u maturitní zkoušky obávají. Je to skvělý výchozí bod pro práci.

Jsem také moc ráda, že jsem díky práci dokázala najít a rozšířit některé vynikající pořady týkající se přímo starší české literatury nebo dobového kontextu. Krásně se tak snoubí požadavky generace sněhových vloček a práce pedagoga.

Samotné téma sněhových vloček bylo pro mě velkým přínosem. Přineslo bližší porozumění mým žákům a spoustu motivačních příkladů pro práci s nimi.

V poslední části jsem se pokusila dát všechno výše zmíněné dohromady. Z velkého seznamu témat jsem vybrala ta, která byla pedagogy nejhůře hodnocena. Byla to témata té úplně nejstarší literatury a já jen přemýšlím, kde a kdy se ta nit přetrhla. Celá naše kultura stojí právě na těchto základech.

V rozhovorech s pedagogy českého jazyka a literatury jsem zjistila, že některým vlastně chybí vztah k dějinám. Nemají příliš zájem vypravít se na nejbližší hrad nebo navštívit Galerii starého umění, vstoupit do kostela jen proto, aby mohli vzhlédnout a vychutnat svou malost a zároveň sílu.

Při mém studiu jsem měla možnost projít i zkouškou z Českých dějin a jsem moc ráda, že to tak Pedagogická fakulta měla zařízené. Jsem i vděčná za všechny hodiny Historické mluvnice, které mi daly spoustu souvislostí pro praxi, stejně jako byly pro mou práci velmi přínosné hodiny Starší české literatury.

Poslední má myšlenka bude věnovaná koncepci ŠVP na středních školách. Chronologický přehled literatury rozhodně dává smysl a přináší přehlednost a jednoduchost. Přesto se pozastavím nad obtížemi látky pro žáky prvního ročníku. Pokud mám možnost

témata opakovat s maturitními ročníky, výrazně se zlepšuje jejich chápání a smysl pro jazyk. Koncept, se kterým jsem se setkala na vysoké škole, mi dával mnohem větší smysl – začít tím, co studenti znají nejlépe. V mém případě to byla literatura 19. století, potažmo Seminář současné literatury.

Tohle se mi snad podařilo prolomit v tématech, která jsem pro výuku zpracovávala. Bylo to díky zasazování textů do kontextů doby pomocí metod zážitkové a dramatické výchovy, vytyčením přesahů až po současnou dobu a ukotvením základních hodnot v rámci objevování.

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam knih:

BOHATCOVÁ, Mirjam. *Česká kniha v proměnách staletí*. Panorama, 1990.

Česká literatura od počátků k dnešku. 2.dopl. vyd. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 80-7106-308-8. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2.dopl. vyd. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 80-7106-308-8.

HRABÁK, Josef. *Staročeské drama*. Praha: Československý spisovatel, 1950. HRABÁK, Josef. *Staročeské drama*. Praha: Československý spisovatel, 1950.

JIŘIČKOVÁ, Eva; ŠTRPKOVÁ, Kateřina; MAZALOVÁ, Veronika; OKROUHLÝ, Jiří; SOBOLOVÁ, Zdeňka et al. *Nová literatura 1 pro střední školy: pracovní sešit pro 1. ročník s ukázkami literárních děl*. 2. vydání. Praha: Taktik, 2019. ISBN 978-80-7563-195-4.

JIŘIČKOVÁ, Eva; ŠTRPKOVÁ, Kateřina; KOZLOVÁ, Veronika; OKROUHLÝ, Jiří; SOBOLOVÁ, Zdeňka et al. *Nová literatura 1: pro střední školy : s ukázkami literárních děl: učebnice pro 1. ročník*. Praha: Taktik, 2018. ISBN 978-80-7563-104-6.

KOPECKÝ, Milan. *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*. Praha: SPN, 1978.

PECH, Jaroslav. *Čítanka pro střední školy*. Praha: NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0548-2. Dostupné také z: <http://krameriusndk.nkp.cz/search/handle/uuid:169f1b30-9705-11ed-96b2-5ef3fc9bb22f>.

Kristiánova legenda. Život a umučení sv. Václava a jeho báby svaté Ludmily. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-291-0.

LEHÁR, Jan a STICH, Alexandr. *Čítanka české literatury: Od počátků do raného obrození (9. století - první třetina 19. století).* 1. Praha: Čs. spis., 1997. ISBN 80-202-0661-2.

NOVÁK, Arne. *Dějiny českého písemnictví.* Praha: Brána, 1994. ISBN 80-901783-0-8.80-901783-0-8.

SOUKAL, Josef. *Čítanka pro 1. ročník středních odborných škol.* Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 80-7235-129-X.

Internetové zdroje:

Český jazyk a literatura / Pracovní listy k ústní maturitní zkoušce (cvičné). Online. Dostupné z: <https://docs.sgo.cz/documents/documents/334>.

HAJDÍK, Michal. Jiní studenti si žádají jiné výukové metody. Online. 2022. Dostupné z: <https://fm.vse.cz/zpravodaj/jini-studenti-si-zadaji-jine-vyukove-metody/>.

Katalogy požadavků. Online. 2024. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/menu/katalogy-pozadavku>.

Ludmila Pacnerová, Radoslav Večerka, Boris Skalka (2017): HLAHOLICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/HLAHOLICE>

SCHOLA GREGORIANA PRAGENSIS/ANONYMOUS III. Schola Gregoriana
Pragensis/Anonymous III. Online. 2018. Dostupné
z: <https://www.youtube.com/watch?v=MDwHpeJ-7-M>.

STALETÉ KOŘENY. Cyril a Metoděj. 2018. Dostupné také
z: <https://www.youtube.com/watch?v=9NPkwutR5H4>.

VOJÁČEK, Lukáš. Kaderka: Technologické inovace ničí tradiční školství. Výuka se mění v jejich doplněk. Online. E15. 2020. Dostupné z: <https://www.e15.cz/tema/jak-uset-v-digitalni-dobe/kaderka-technologicke-inovace-nici-tradicni-skolstvi-vyuka-se-meni-v-jejich-doplnek-1373981>.

Výuka generace sněhových vloček - nové metody a výzvy. Online. 2022. Dostupné z: <https://projekty.fm.vse.cz/seznam-projektu/vyuka-generace-snehovych-vlocek-nove-metody-a-vyzvy/>. [cit. 2024-11-20].

Zahájení zpřístupňování pracovních listů z českého jazyka a literatury. Online. 2009. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/06/zahajeni-zpristupnovani-pracovnich.html>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon. Online. 2004. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_561_2004.

ZÁVODNÁ, Lucie Sára a FALCH, Torberg (ed.). Sborník příspěvků z kulatého stolu. Výuka generace sněhových vloček: Nové metody a výzvy. Online. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2022. ISBN 978-80-245-2452-8. Dostupné z: <https://fm.vse.cz/wp->

content/uploads/page/8810/eBOOK_EHP_sbornik_C%CC%8CESKY.pdfhttps://fm.vse.cz/wp-content/uploads/page/8810/eBOOK_EHP_sbornik_C%CC%8CESKY.pdf.

ŽIVOTY SLAVNÝCH. Pozoruhodný příběh bratrů Cyrila a Metoděje, kteří se nikdy nezalekli nenávisti. 2023. Dostupné také z: <https://www.youtube.com/watch?v=0cdXvHtKYas>.

ŽIVOTY SLAVNÝCH. Konstantin a Metoděj přicházejí na Velkou Moravu. 2023. Dostupné také z: <https://www.youtube.com/watch?v=ug0uZ0k5AQs>.

Přílohy

Příloha 1

Kompletní seznam pracovních listů k maturitní zkoušce – období literatury do konce 18. století. Zdroj: Banka pracovních listů 2009.

Balzac	Otec Goriot
Balzac	Lesk a bída kurtizán
Bible – Nový zákon	
Bible – Starý zákon	
Boccaccio Giovanni	Dekameron
Cervantes Miguel y Saavedra	Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha
Dalimilova kronika	
Dante Alighieri	Božská komedie
Defoe Daniel	Robinson Crusoe
Diderot Denis	Jakub fatalista
Epos o Gilgamešovi	
Euripides	Médea
Ezop	Bajky
Flaška z Pardubic Smil	Nová rada
Goethe	Faust
Goethe	Utrpení mladého Werthera
Goldoni Carlo	Sluha dvou pánů
Ho Xuang Huong	O jeskyních, vějířích a jiných věcech tohoto světa
Homér	Ilias
Homér	Odyssea
Hus Jan	Dcerka
Hus Jan	O církvi
Jan ze Žatce	Oráč z Čech
Joinville Jean de	Paměti křížákovy

Karel IV.	Vita Caroli
Komenský Jan Amos	Křašt umírající matky Jednoty bratrské
Komenský Jan Amos	Labyrint světa a ráj srdce
La Fontaine Jean de	Bajky
Laclos Choderlos de	Nebezpečné známosti
Mastičkář	
Michna z Otradovic Adam Václav	Loutna česká
Montaigne Michel de	Eseje
Ovidius	Proměny
Petrarca Francesco	Sonety Lauře
Píseň o Cidovi	
Píseň o Nibelunzích	
Píseň o Rolandovi	
Plautus Titus Maccius	Komedio o hrnci
Plautus Titus Maccius	Komedie oslovská
Podkoní a žák	
Rabelais Francois	Gargantua a Pantagruel
Rostand Edmund	Cyrano z Bergeracu
Rousseau Jean-Jacques	Emil čili o výchově
Shakespeare William	Hamlet
Shakespeare William	Kupec benátský
Shakespeare William	Macbeth
Shakespeare William	Othello
Shakespeare William	Romeo a Julie
Shakespeare William	Sen noci svatojánské
Shakespeare William	Sonety
Shakespeare William	Troilus a Kressida
Shakespeare William	Zkrocení zlé ženy
Sofoklés	Král Oidipus
Strindberg August	Červený pokoj
Swift Jonathan	Gulliverovy cesty

Vergilius	Aeneis
Voltaire	Candide
Vratislav z Mitrovic	Příhody

Příloha 2

Učitel'ský dotazník, odpovědi na otázku: V čem vidíte konkrétně problematičnost látky, kterou jste uvedli?

- Ateismus a neschopnost empatie v lidech této vzdálené doby, neznalost souvislostí, malý přehled žáků 1. ročníku, ve kterém se látka vyučuje.
- Čitelnost a atraktivita
- Já k ní nemám vztah
- Jazyk, neaktuální témata
- Je to pro ně vzdálené, na zš to neslyšeli, obtížné si pamatují
- Látku už neučím, jsou to jen jména a díla, žákům je to příliš vzdálené.
- Liší se názory na některá pojednání, pro žáky je text méně pochopitelný, chybí zajímavá metodika
- mnoho jmen, dlouhé názvy
- Nebaví je
- Nedostatek atraktivních testů
- Nedostatek atraktivních textů
- Nevím, je komplikovaná, historická
- Pro současné děti jsou to často velmi vzdálená témata, nerozumí víře a je pro ně těžké představit si její důležitost (nejen) pro jiné lidi.
- Pro žáky je téma hodně vzdálené, jazykově náročné. Vzhledem k dnešní ateistické době je těžké zdůraznit význam víry pro středověkého člověka. Problém také činí vztah stsl a čj.
- Těžko představitelná, témata se studentů tolik nedotýkají, obtížná forma pro četbu.
- Vzdálenost doby, útržkovitost textů, nesrozumitelnost
- Vzdálenost tématu i jazyka

- Zada mi neprijde problematicka, ale tuto nekasteji sidim, protoze kdyz chci pracovat zazitkove, aktualizovat apod. jedno tema, musim ukrast casovou dotaci jinemu...
- Zda se mi, ze k renesancni literatuře (jakkoli ji sám považuji za pozoruhodnou) se žákům těžko hledá vlastní vztah, motiv, kterým by se dal text propojit s jejich životem.
- Žáky látka moc nebaví, témata jsou jim vzdálená.
- Žáky nebaví, vzdálený jazyk i témata
- Žáky neosloví. Je těžké pochopit dobový kontext a vnímat vývoj literatury

Пříloha 3

Tabulka hlaholice

číselná platnost	Hlaholice				Cyrilice	Přepis do latinky
	Oblá (bulharsko-makedonská)	hraná (charvátská) rukopisná	tištěná	pojmenování znaku		
1	Ɱ Ɐ	Ɱ Ɐ	Ɱ	азъ	a	a
2	Ɒ ⱱ	Ɒ ⱱ	Ɒ	боуки	б	b
3	Ⱳ	Ⱳ	Ⱳ	въдь	в	v
4	ⱴ Ⱶ	ⱴ Ⱶ	ⱴ	глаголи	г	g
5	ⱷ ⱸ	ⱷ ⱸ	ⱷ	добро	д	d
6	ⱺ ⱻ	ⱺ ⱻ	ⱺ	естъ	е	e
7	ⱽ	ⱽ	ⱽ	живѣте	ж	ž
8	Ɀ Ⰰ	Ɀ Ⰰ	Ɀ	ѕѣло	s	dz
9	Ⰱ	Ⰱ	Ⰱ	земля	z/3	z
10	Ⰳ Ⰴ	Ⰳ	Ⰳ	иже	i, ĭ	i
20	Ⰶ Ⰷ	Ⰶ Ⰷ	Ⰶ	иже и	и	i
30	Ⰹ Ⰺ	Ⰹ Ⰺ	Ⰹ	дѣрьвь	ĥ	đ, ġ
40	Ⰼ Ⰽ	Ⰼ Ⰽ	Ⰼ	како	к	k
50	Ⰿ Ⱀ	Ⰿ	Ⰿ	людѣ	л	l
60	Ⱂ	Ⱂ Ⱃ	Ⱂ	мьслите	м	m
70	Ⱅ Ⱆ	Ⱅ Ⱆ	Ⱅ	нашь	н	n
80	Ⱈ Ⱉ	Ⱈ Ⱉ	Ⱈ	онъ	о	o
90	Ⱋ	Ⱋ Ⱌ	Ⱋ	покои	п	p
100	Ⱎ Ⱏ	Ⱎ Ⱏ	Ⱎ	ръци	р	r
200	Ⱑ	Ⱑ Ⱒ	Ⱑ	слово	с	s
300	Ⱔ	Ⱔ Ⱕ	Ⱔ	тврѣдо	т	t
400	Ⱘ	Ⱘ Ⱙ	Ⱘ	оукъ	ou/y	u
500	Ⱛ	Ⱛ Ⱜ	Ⱛ	фрьтъ	ф	f
600	Ⱞ Ⱟ	Ⱞ Ⱟ	Ⱞ	хѣрь	х	ch
700	ⰱ	ⰱ ⰲ	ⰱ	втѣ	w	ō (omega)
800	ⰴ	ⰴ	ⰴ	ща	щ	št
900	ⰷ	ⰷ ⰸ	ⰷ	ци	ц	c
1000	ⰺ	ⰺ ⰻ	ⰺ	чрьвь	ч	č
–	ⰽ	ⰽ ⰾ	ⰽ	ша	ш	š
(3000)	ⰿ	(ⰿ)ⰿ	ⰿ	ѣрь	ъ	ъ
–	ⱀ ⱁ ⱂ		ⱀ ⱁ	ѣры	ы/ѣи/ы	y
–	ⱃ	ⱃ	ⱃ	ѣрь	ь	ь
–	ⱄ ⱅ	ⱄ ⱅ	ⱄ	ять	ѣ	ě
–	ⱆ ⱇ	ⱆ	ⱆ	ю	ю	ju
–	ⱈ		ⱈ	лсь	л	ę
–	ⱉ		ⱉ	жсь	ж	o
–	ⱊ	ⱊ	ⱊ	ѣсь	ѣ	ję
–	ⱋ ⱌ		ⱋ	ѣсь	ѣ	jō
–	ⱍ	ⱍ	ⱍ	–	ө	th
–	ⱎ		ⱎ	ижица	v/y	ü